

יעקב שרת / איש מאדים אגב מנדלבין

במדינה

(המשך ממעמד 56)

ואפריקה רוב מכריע של 65%. צפיפות היור הנמוכה ביותר היא אצל היהודים שעלו מאירופה עד לשנת 1947: 0.9 נפשות ל"ח. הצפיפות הגדולה ביותר בי קרב היהודים נמצאה במשקייהבית שראשיהם עלו מאסיה ומאפריקה בין 1948 ל-1954 — 1.6 נפשות לחדר.

דיוור והשכלה. הצפיפות הגבוהה ביותר נמצאה במשקייהבית שראשיהם עלו מדרום עד ארבע שנים. באופן מפתיע, לכאורה, גבוהה הצפיפות בקבוצה זו יותר מאשר אצל אלה שלא למדו כלל. החידה נפתרה כאשר מתברר כי במקרה האחרון מדובר בעיקר בקישיים שמשפחותיהם קטנות, ולכן הצפיפות בדירותיהם אינה גדולה. כמחצית מראשי משקייהבית ש למדו עד ארבע שנים או לא למדו כלל הינם ילידי אסיה ואפריקה, וקרב רבע נוסף — ערבים (הנקראים כרגיל בפיטרסומי הלישכה המרכזית-לסטטיסטיקה בכינוי המ"זר, "לא יהודים"). אין זה מפתיע שיש גם התאמה גבוהה בין משלח היד לצפיפות היור. משקייהבית שראשיהם הם מנהלים, סקידים, סכנאים או בעלי מיקצועות מדעיים ואקדמיים מתגוררים בצפיפות שבין 1.1 ל-1.3 נפשות לחדר. העובדים בעבודות כפיים מתגוררים בצפיפות שבין 1.5 ל-1.7 נפשות לחדר.

תקופת המגורים בדירה. תקופת המגורים הממוצעת בדירה היתה נמוכה ביותר ביישובים ה"עירוניים" החדשים — שמונה עד חשע שנים. ביישובים הכפריים תקופת היור הממוצעת בדירה היא 14.4 שנים.

לכל הנתונים הללו יש משמעות ברורה: תנאי המגורים של הישראלים ככלל משתפרים, אך לא באופן שיויוני. פחות ופחות אנשים חיים בתנאים טובים יותר, בדירות מרווחות ונוחות יותר. אך בהם מאוד — במיוחד אחרים — ביים יוצאי אסיה ואפריקה — ממשיכים לחיות בתנאי מגורים ירודים.

מישפט

דמיון מפתח

דא אונם זדא מעשה

מגונה — רק תיקון טלפון

„במשך עשרים שנות עבודתי בדואר עוד לא קרה לי שמניו ברז מהדירה בבהלה כזו.“ סיפר יעקב גאון בבית-המישפט. הוא נאשם בכך כי לפני כשנה, כאשר נשלח במסגרת תפקידו, לתקן מכשיר טלפון בדירה בחולון, עשה מעשה מגונה בקטינה בת 15.

לדברי הילדה היא הרגישה לא טוב באותו בוקר, ולא הלכה לבית-הספר. היא היתה לבדה בדירה כאשר נכנס גאון כדי לתקן את הטלפון. לפתע חשה את ידו נוגעת ביטבונה. היא נבהלה ויצאה את הדירה בעוקות. „אנס! אנס!“ ריחשה לדירתה של השכנה. כאשר חזרה יחד עם השכנה לדירה, עמד לו גאון בחדר כשהוא רועד כולו. הסניגורית, ליאורה פרנקל, הסירה לבית-המישפט כי יתכן ש"היה מבוקר. כאשר נכנס לדירה, היא ילדה בעלת דמיון מפותח, שהיתה תחת השפעת מחלה. דמיינה לעצמה את כל המקרה. גאון הסביר לבית-המישפט כי לא הבין כלל מה קרה. כאשר ראה את הילדה בורחת מהדירה בצעקות, הוא היה מזועזע לשמע ההאשמה נגדו.

השופט חיים שימחה נחמני קיבל את גירסת ההגנה וקבע כי יתכן מאוד שהיה זה הדמיון המפורה של הילדה, ולא ידיו של הטכנאי, שגרמו למהומה. גאון זוכה מכל אשמה וחזר לתקן מכשירי טלפון.

מטרה לחיצי האנטי-שמשים (בגלל מעמדם הישגים, יוקרתם, שבעניי האנטי-יהודים נראים כ"גנובים" מהם, אדוני-הארץ האמיתיים), ובשל היותם מטרה שכזאת הם מודעים יותר את שונותם, את לאומיותם-יהודים (גם כאשר יהדות זאת אינה מוכרת להם מצד התוכן) — יצאו מייד לתקדם האנטי-שמיות הממארה ביהודים, הפחות בולטים, ומתוך כך תעשה אותם ל"בולטים", ותעורר בלבם-הם יצר לצאת, וחזר חלילה עד היהודי האחרון? או שמא סבירה יותר הנחה אחרת, שרוב יהודי ברית-המועצות נטמעים והולכים, או ייטמעו וילכו, וכי תהליך זה חיובי מבחינות רבות של השילטון הסובייטי (הצדקת התיזה המארכסיסטית; ניצול מאגר גנטי משובח על כל השתמעויותיו; אי-יותור על כוח אדם, "לבן", אם גם מצומצם יחסית, במאבק הבלתי-ימנע והמח"רף בין "לבנים" ו"לא-לבנים" בקיסרות היבשתית הסובייטית), ולפיכך ניתן לזרוזו על-ידי היפטרות מהשכבה היהודית המתסיסה, שבתגובה על לחץ אנטי-לאומי דווקא פונה ללאומיות, ולא לבריחה ממנה?

מי שעקב אחרי עד פה יטעה אם יחשוב, יוסף מנדלבין הלך לי לאיבוד. לא ולא. הוא חי וקיים בתוך כל נפתולי העקל"תון הללו של מלחמת הקיום היהודית כנגד מיני רוליטות שונות ומשונות, שמדינאים ואנשי בולשת — לפעמים נפרדים זה מזה באישיותם, לפעמים בברית-המועצות אולי יותר מכל, מהווים אישיות אחת — מפעילים אותן, או בעצם, משתעשעים בהן מתוך סיפוק עליון, פרי שליטה בכפתורי ההיסטוריה.

יוסף מנדלבין הוא לנו הוכחה חיה, שמעבר לכל הניתוחים מרחיקי-הראות והתהיות המעמיקות, מדובר באנשים — יחידים וקבוצות ושבטים ולאום — יהודים בשר-ודם כמוני וכמוך, שמשש"מה נמצאים שם, ומשום-מה רוצים להיות פה, וחרף הישגי אנוש מדהימים בתחומי התעוררה הטילית הדבר נבצר מהם, וכרוך, לעתים, במאמצי הקרבה ראויים להערצה.

והא אעשה תפנית כלשהי, ואומר משהו לצ'רלי ביטון, ולא רק לו, שכן אין ספק בעיני, שהוא מייצג במשטמתו הקיצונית קצה קרחון מתוך הרבה יותר, אך מסויג ובקורתי מאוד מאוד לגבי כל היבטי היסוד המועדף, המועדף כביכול והלא-מועדף בעולמי ברית-המועצות:

הבו יוסף מנדלבין! פרי אחד! סורי אחד! מרוקאי אחד! — ותייהם הכנסת!

אהה, אין ולא יוכלו להיות יוסף-מנדלביצים שכאלה, ומן הסיבה הפשוטה, שהיהדות המזרח, רובן ככולו, כבר עלו בשלמתן ארצה, ולגביהן לא קיימת בכלל שאלת גאולה ממוקדת פרי התעמ"רות שילטון זר; ואם יש יהודיות בעלות מניין, שלא עלו מארצות המזרח או ארצות הסיאלסאם (פרס, מרוקו) — ככל הנראה אין הן חפצות לבוא לישראל, ובוודאי לא נאבקות היום, כעשוי, על עליה באופן שיכול להוליד דמויות-סמל כיוסף מנדלבין; ואם יש כיסים של יהודים כלואים בארצות ערביות (סוריה, תימן), מצבם שונה תכלית שנינו מזה של ה"כיס" היהודי בברית-המועצות, ולאודוקא בשל הגודל, אלא מפני שמן הכיס הסובייטי אפשר לצאת אך ורק באורח "חוקי" — אין, למעשה, שום אפשרות לברוח מברית-המועצות (כפי שמעיד בגופו יוסף מנדלבין, שברחיתו סוכלה בשעתה, וצאתה עתה חוקית מבחינתו, מבחינת מישפט המדינה הסובייטית) — ואילו מן הכיס הסורי, למשל, אפשר לצאת, ככל הנראה, אך ורק באורח בלתי-חוקי. שוני בסיסי זה משנה, כמובן, את כל כללי המישחק — את אופי המאבק על נפש יהודים כלואים — שהרי כאן מדובר בשיחרור, וכאן — בחילוץ; כאן מדובר במאבק פומבי ובהפעלת לחץ של דעת-קהל עולמית גלויה, תוך השתייכות בסמלים חיים דרמאטיים, וכאן — במעשים שהשתיקה יפה להם.

זה, שמצוקה אחת אינה נוגעת בחברתה — שדאגה למצבי מצוקה יהודיים בחוץ-לארץ לא פותרת שום בעיית מצוקה בישראל עצמה — אהבת לאומית. אבל מצוקה אפשר לגאול בהתנסות, בהזדהות, באהבה — לא במשטמה ובקינאה. שלא לדבר על כך, שהעליה היא נשמת הקיום היהודי בארץ, היא הדלק של "עמדת האש", ומה לעשות, ככל שהיא קיימת עכשיו היא באה, למעשה, במקום אחד — ברית-המועצות.

צ'רלי ביטון יכול לוותר עליה בגודל לבבו, אך מבלי לתת את הדעת על משמעות הדבר מבחינת המשך קיומו, שהרי דבר אחד הוא להיות מוקיין בכנסת, ודבר אחר לגמרי — מוקיין של פלסטין חילונית דמוקרטית שהתגשמותה תלויה אך ורק באי-עליה. אך לסיים צריך ביוסף מנדלבין. הוא נחלץ, ובא צריך להיות מאושר. ככלות הכול, בהשתתפו בניסיון לחטוף מטוס לא-ילו, הוא נטל על עצמו סיכון מחושב והיה צריך להיות נכון לשלם בחייו, ובוודאי בשנותיו, במקרה שהנסיון לא יעלה יפה. אבל הוא לא הסתפק בהבעת אושרו. כבר ברגע הראשון היותו פה, בישראל, אך הוגש לפיו המיקרופון ההיסטורי, פסק לנו לכולנו את פסוקו על חובתנו למלא תרי"ג מצוות שהוא, ככל הנראה, מאמין בהן באמונה שלמה.

עבוד נא, יוסף מנדלבין, את אלוהיך כאוות-נפשך. ראה, אם יש את נפשך, בכל שעבר עליך את אצבע אלוהים (זו כנראה הסיבה, ששני הגויים" שהשתתפו במיבעב חטיפת המטוס עדיין יושבים בכלא). איש פה לא יפריע לך לאכול מזון כשר, להתפלל, ללמוד תורה, אף לשמש דוגמה של צדיק באמונתו יחיה. אבל בלי הטפות מיסיונריות, בבקשה. אל תגיד לנו במה להאמין וכך להאמין. הנח שיטה זו לפוליטרוקים הסובייטיים, המטיבים כל כך לדעת מה נכון ומה לא נכון, במה צריך להאמין ובמה לא צריך, ואיך צריך להאמין ואיך לא צריך. הלא שמעת, יוסף מנדלבין, משהו על הפוליטרוקים הללו? כן, אלה שהסטודנטים הפולנים אך זה השתחררו מהם. רובנו המכריע פה — כבר מזמן.

ברוך שיחרורך וברוך צאתך וברוך בואך, יוסף מנדלבין. תמול שלשום חרדנו להיעלמותך. אמצעי-התיקשות האמונים שלנו הדאיגונו בגלותם, כי אפשר שהיית קורבן לתחבולה בארץ חלומי-תיך, מוקף כיבודים ושעוריות כראוי לשר וגדול בישראל. בחזמנות זאת היית רוצה לעמוד לרגל דום לטובתך, ולומר דבר או שניים, שאולי יהיה בהם עניין כלשהו למי שאיננו יודע את יוסף.

ים הקרמל רוחש סודות, אבל לא דווקא פולט סודות. ההיסטוריון היהודי עדיין ממתין בקוצר רוח לעריק הסובייטי הבכיר הראשון, שיגלה טפח ממערכת השיקולים הסובייטיים לגבי מה שקרוי "הבעיה היהודית". שהרי אין ספק, שאי-שם בארמונות הקרמל — קרוב לוודאי באחד המרתפים — יש איזה חדר, ואולי יותר מחדר, שהוא מישכן אותם פקידים, שמשום-מה נפל בגורלם לטפל בבעיות המיעוט היהודי בברית-המועצות.

הבה, הרבה הייתי נוהג אילו יכולתי להציץ באותו מקום. מתוך סקרנות חולנית בוודאי הייתי נפנה תחילה לעלל בתיק האישי שלי. אני הנבר עשיתי ברוסיה הגדולה והרחבה, ארץ הולדת הורי, והורי הורי, ומי יודע עוד כמה דורות של קונטה-קינטה, שנה תמימה כובד, שגרירות ישראל במוסקבה (1960—1961), ואילו הייתי זרז ומעשי כמשה דיין, חזקה עלי שהייתי מוציא ממון מתחת ידי ספר שלם על קורותי באותה שנה, שס"הייתה בעירומי מאונס למועדון הדיפלומטים הבינלאומי של מגורשי "פרסונה-נורגראטה".

אבל הבה לא נגלוש לצדדים. די אם אומר, כי באותה שנה זכיתי שבשלי הקי"ב" לאחר את הוראותיהם, כך יש לשער, והדבר יאושר סופית רק לאחר עריקתו המיוחלת של אותו קרמלאי בכיר, קיבלו ישרות מאותו "חדר היהודים" שבמרתף הקרמל — יצלמו אותי על כל צעד ושעל בכל אשר הלכתי והייתי (או שמא רק הצמידו מצלמותיהם העצירות אל עיני, או לחצו על כפתורי מצלמת-הסתר שהוסו בתיקיהם ובארנקיהם, תוך שכוונו לעברי בלא שהיה בהן סרט-צילום? וכי להרשים?). אין זה אלא טבעי, שמקץ כך וכך שנים, אדם שמזדמן לידיו אלבום תמו-נות ישן יעלעל בו בתערובת סקרנות ופליאה.

אבל אחרי השבעת הסקרנות האישי-אגואיסטית, חזקה עלי שהייתי נפנה חיש מהר לנושאים העומדים ברומו של עולם יהודי ברית-המועצות ותבל רבה. למשל, הייתי מבקש להביא לפני את התיק הדימוגרפי. כמה יהודים באמת יש בברית-המועצות — לא לפי דעת מומחים מבחוץ, לא לפי פירסונים סובייטיים רשמיים של מפקדי-אוכולוסין, שלעולם אינך יכול לדעת מה שיעור אמיתותם, וכפי-פופם, אלא באמת-באמת? ואחר-כך הייתי מצווה להביא לפני את תיק הלכתי-הרוח בקרב היהודים, ותיק נישואי התערובת, ותיק האנטי-שמיות העממית, וכי וכי, ורק אחר-כך הייתי מזמן כריך וכוס תה, ומתחיל לדגור על תיקי הפרוטוקולים-ש"ל-אנטי-אנטי-ציון — מה הם חושבים ואיך הם מדברים שם, בקרמל, בדינוי בכירי "החדר היהודי" או "השולחן האנטי-יהודי", ובדינוי נציגהמחלקה-ההוא עם מעצבי המדיניות הסובייטית? איך הם רואים את הבעיה, ולפי מה הם מחליטים את החלטותיהם — לפי איזה "מודל" הם קובעים שם, בחדר ההוא, כמיון רוקחים אחראים, את המינון: כך וכך יהודים — ואילו — להוציא, וכך וכך לפטר ולהשעות, וכך וכך לסרב, וכך וכך להשליך לכלא, וכך וכך לשחרר?

האם הם עושים זאת בעזרת מחשב דור שלישי, שהצליחו להבריח מארצות-הברית? או אולי יש להם שם, במרתף הקרמל, לגלג רוליטה ענקי עם המון מיספרים, וגולות צבעוניות, הנופלות בשקערוריות ממוספרות, והן הקובעות כל אחת את שיעורי המינון?

(ביננו לבין עצמנו, האין בכל מרתף ממשלתי בעולם מין "רוליטה-החלטות" שכזאת? לפי איכות ההחלטות בכל אתר שזכה, לרבות אתר אחד שאחריו אנו יכולים לעקוב מקרוב למדי, איך ספק כמעט, שמדובר ברוליטה, שהיא היא, "הרוליטה הרוסית" האמיתית; יהיה מעניין לפרק פעם איזה מחשב — אולי ביסוד-חבויה לה מין רוליטה זעזעה שכזאת (כמו הגמד שבתוך תרדיו) — הרי על משהו, בכל זאת, צריך לבסס החלטה; מכל מקום, איש לא יכפור, שיותר מדינאי ארץ ראויה לתואר הרם "מדינאי רוליטה" — ואינו מתכוון אך ורק לדיון.)

ובכן, האם "הרוליטה הרוסית" של "המחלקה היהודית" החליטה לאפשר למיספר מסויים של יהודים לצאת את ברית-המועצות, וכאשר המיכסה תושלם, שוב יוגבה חומות הגבול ואפילו חולל לא יחצה אותן? האם המיכסה נזילה, ומשתנה לפי נסיבות — ומהן הנסיבות (היא בוודאי לא משתנה לפי קיום או אי-קיום קשרים דיפלומטיים בין מוסקבה וירושלים)? מה שיעור המשפעה שיש לפעילות יהודית מחאתית בתוך ברית-המועצות החמוצה לה, והוא הדין בפעילות של "דיפלומטיה קטנה", ענ המלך "הרוליטה" הנ"ל? היש — האפשר שלא יהיו — באותו מרתף שבקרמל חילוקי-דעות בין צוות ה"קרופיה": באיזו מהירות לסבב את הרוליטה? איזה מיספרים ירשו בשקערוריות? היש להחליף את המיספרים? כמה פעמים ראוי לרשום אותו מיספר? ואם כן, מהי הרוליטה האחרת, המשפיעה על חילוקי-דעות אלה?

ומעבר ל"רוליטה" — האם נכונה ההנחה, שבארץ כרוסיה, בעלת מסורת אנטי-שמית, מושרשת, "מלמטה" ו"מלמעלה" כאחד, האנטי-שמיות לא תיעלם עד היהודי האחרון (כפי שהשיקו, להלכה לא למעשה, שליטיה הקומוניסטיים של פולין, שבעתם, ונפטרו מן הבעיה המציקה על-ידי שהניחו לכל היהודים לצאת, וחסל), כלומר, ששום "שיחרור עורף-לחץ-יהודי" בצורת רבע מיליון מהגרים יהודים, חצי-מיליון, וכן הלאה, לא ישנה דבר, שכן ברגע שהיהודים "היותו בולטים" — אלה שיותר מכולם מהווים